

Ord som bråkar

Kommunal.

En liten handbok om dyslexi

Innehåll

Orden är viktiga	3
Vad är dyslexi?	5
Vem drabbas?	7
10 skäl att engagera dig	8
Dyslektiker och fackligt aktiv	10
Lär dig känna igen dyslexi	13
Vad är dyslkalkyli?	14
Det går ändå	16
Våga ta ett samtal	18
Bra sätt att stötta medlemmar	20
Stöd och praktiska hjälpmedel	22
Vad kan arbetsgivaren göra?	24
Olika lärostilar	26
Så här driver Kommunal frågan	28
Här får du stöd och råd	29
Lästips och länkar	30

Orden är viktiga

Ord banar väg. Med ord kan vi uttrycka våra känslor, protestera mot det som är fel, delta i fackliga aktiviteter och sköta jobbet på ett bra sätt. Orden är själva grundbulten i vår kontakt med omgivningen.

Men ofta räcker inte det talade ordet. Någon ska föra protokoll vid styrelsesammanträdet och skriva protestlistor. Vi ska läsa information om nya pensionsregler, ta till oss nya rutiner för schemaläggning och kanske skriftligt redogöra för vad som har hänt i verksamheten under dagen. Och på fritiden ska barnen få hjälp med läxorna. Meddelanden från dagis och skola ska läsas och besvaras. Kanske försäkringskassan kräver besked om senaste sjukskrivningen.

Det skrivna ordet ingår med andra ord i livet.

Men för runt 500.000 vuxna är det redskapet inte lika självklart som för andra. För dem står det skrivna ordet i vägen. Och det handlar inte bara om svårigheter att läsa böcker.

Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ställer till stora bekymmer i arbetslivet. Den som inte kan uppfatta det skrivna ordet riskerar att missa viktig kunskap som har med säkerhet och arbetsmiljöfrågor att göra. Nya säkerhetsinstruktioner till verktyg i industrin eller teknisk utrustning i vården serveras ofta i skriftlig form. Lappen om ny lokal för personalfesten når kanske inte fram till alla. Samarbetet med arbetskamraterna kan kärva rejält om en person hela tiden verkar strunta i att ta reda på vad som gäller. Och ett fackligt engagemang kan kännas tungt och nästintill omöjligt för den som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Hellre då vara tyst och dra sig undan.

Men det finns bra stöd att ge. Med lite klokskap, samarbetsvilja och öppet sinne för hjälpmedel kan dyslektiker lättare få del av det som är så självklart för andra:

- *Möjligheten att påverka via facket*
- *Rätten att utvecklas i jobbet*
- *Chansen att få utföra jobbet med hela sin kompetens.*

Dyslexi kan ställa till problem men det är ingen sjukdom

Vad är dyslexi?

Förr talade man om ordblindhet, idag brukar man tala om dyslexi. Samlingsnamnet och ett vedertaget begrepp är egentligen *”läs- och skrivsvårigheter/dyslexi”* där dyslexi är en avgränsad diagnos.

Problem med det skrivna ordet kan bero på så många olika saker. Det kan handla om dålig undervisning i grundskolan, bristande stöd från hemmet, sociala problem eller att svenskan är andraspråk. Läs- och skrivproblem kan också bero på olika funktionshinder som synproblem, hörselskador eller ett begåvningshandikapp.

När det gäller diagnosen dyslexi talar man om andra orsaker. Den som har dyslexi har en störning i sin kognitiva förmåga, dvs i hjärnans funktion. Man har helt enkelt mycket svårt att lära sig läsa och skriva korrekt, trots normal undervisning, normal intelligens och rimliga sociala uppväxtvillkor. Dyslexi har med andra ord inget med intelligens att göra. Albert Einstein, president Bill Clinton, sångerskan Cher och skådespelaren Tom Cruise hade och har den sortens läs- och skrivsvårigheter. Det handlar i stället om en svårighet att översätta det talade ordet till bokstäver, och tvärt om.

Problemen kan visa sig på flera sätt.

När man ska läsa kanske bokstäverna hoppar på raden, står i fel ordning eller saknar helt betydelse och sammanhang.

Samma problem gäller åt andra hållet, när man själv ska skriva. Den som har dyslexi – och som kan vara en utmärkt talare och föreläsare – får svårt att överföra de talade orden till bokstäver. Hon eller han ser inte heller om det skrivna blir fel.

I grunden handlar det om problem att uppfatta hur ord och meningar är uppbyggda. Dyslektiker har svårt att fritt översätta eller *”avkoda”* det skrivna språket och göra om det till ett talat, ljudande språk. Samma sak gäller åt andra hållet, när man ska skriva.

Det kan låta som en enkel process, men att läsa handlar om att lära sig många koder för hur skrivna bokstäver – när de kombineras på olika sätt – motsvaras av olika ljud som vi sedan uppfattar som ord eller delar av ord – som satta tillsammans har en särskild betydelse. Alla momenten måste fungera för att vi ska kunna läsa och skriva.

För att kunna läsa hyfsat bra ska det dessutom gå snabbt, vilket ofta är det största problemet för den som har dyslexi.

Svårt att hålla t.ex. instruktioner i minnet.

Dyslexi kan också innebära andra svårigheter, till exempel med arbetsminnet. Det kan vara svårt att hålla ett telefonnummer i minnet innan man skriver ned det. Det kan också vara svårt att hålla en lång instruktion i minnet till dess att uppgiften är utförd.

Dyslexi kan även göra att man har svårt för snabba språkliga uppgifter

som att snabbt rabbla upp så många städer man kan som börjar på s.

Till den här sortens läs- och skrivsvårigheter hör ofta problem att hantera ord som inte är konkreta, som begreppen verktyg och fordon, höger och vänster, färger och också enheter som kilometer, kilogram och olika kemiska benämningar.

Dyslexi innebär också att det kan ta längre tid att gå från tanke till handling, till exempel när man ska svara på frågor från arbetskamrater eller besvara skriftliga uppgifter. Men återigen – problemen har inget med intelligens att göra. Och i praktiken har många tränat upp sin minnesförmåga mycket bra. Det andra har samlat i pärmar och mappar på datorn, har en person med dyslexi ofta i minnet. Dessutom brukar man ha ett gott bildminne och en bra förmåga att förstå och översätta bilder och även allmänt en stor kreativitet.

Dyslexi har inget med intelligens att göra

... att dela sin kunskap med andra

ATT SAMTALA OM

- ▶ Hur stora tror du att problemen är på din arbetsplats?
- ▶ Har någon förtroendevald gått en särskild utbildning för att lära sig mer om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?
- ▶ Har arbetsgivaren gjort några satsningar för att ge personalen stöd när det gäller läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?

Vem drabbas?

Det finns inget test som exakt visar vilka som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och vilka som inte har det. Det beror dels på att definitionerna ser lite olika ut beroende på vem som gör bedömningen, dels på att gränserna är flytande och problemen kan se olika ut för olika personer. Totalt handlar det om att se ett mönster i de problem som visar sig hos var och en och det görs också särskilda dyslexiutredningar.

Man vet att dyslexi till en del är ärftligt och att det verkar finnas samband mellan dyslexi och hur hjärnan faktiskt ser ut och arbetar.

Hjärnan är uppdelad i höger och vänster hjärnhalva, där vänster sida i vuxen ålder har utvecklats till att framför allt styra motoriska aktiviteter inklusive talet och även logiken, matematik, tal-, läs- och skrivförmåga. Höger sida styr informationsanalys av omvärlden och de mer kreativa funktionerna som upplevelsen av form, färg, ton och helhetsuppfattning. Vid läsning och skrivande dominerar vänster hjärnhalva.

Det finns många teorier och mycket forskning om vad som orsakar dyslexi och hur hjärnan fungerar. En del talar om att dyslexi också kan visa sig i kroppens motorik, att den som har dyslexi till exempel har svårare för automatiska handlingar, som att stå på ett ben.

Forskarna har fortfarande inte alla svar och man brukar betona att dyslexi inte är ett handikapp utan blir det i vissa situationer. Därför är det så viktigt att den som har problem får stöd och möjligheter att fungera så bra som möjligt i det fackliga uppdraget och bland arbetskamraterna.

Man vet att en stödjande och läsvänlig omgivning till exempel kan hjälpa barn att utveckla sitt läsande och skrivande och det gäller också i vuxen ålder. Självförtroendet är a och o. Den som bemöts med respekt och får vägledning kan utveckla sin läs- och skrivförmåga genom hela livet. Men den som trycks ned och lämnas ensam med sina problem utvecklas inte på samma sätt.

Det gäller naturligtvis också den som har läs- och skrivsvårigheter som inte beror på dyslexi.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Hur tror du att det känns att ha läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?
- ▶ Hur tror du att livet påverkas – privat och på jobbet?

... att ställa frågor

10 skäl att engagera dig

Fler än du tror har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, men alla vill inte kännas vid det. För många är det fortfarande en stor skam att inte klara det mest grundläggande som skolan skulle ge, att kunna läsa och skriva. Men det finns alla skäl i världen att du som arbetskamrat och fackligt förtroendevald ska engagera dig.

1

Dyslexi är en del av den fackliga vardagen. Om du vill att alla ska kunna ta till sig information och få chansen att påverka måste facket se över sitt arbetssätt. Gör du det slipper vissa medlemmar bli utestängda. Vänta inte på att någon ber dig. De som har problem berättar sällan och skulle inte drömma om att klaga på dina och andras arbetsmetoder.

2

Den som inte har tillgång till det skrivna språket kan inte hävda sig och sina intressen lika lätt som andra. Därför är dyslexi en fråga för dig som är förtroendevald. Om du lyckas fånga upp medlemmar med den här sortens läs- och skrivsvårigheter på ett bra sätt har du hittat fram till kärnan i ditt fackliga uppdrag, att alla kan vara med och påverka.

3

Dyslexi handlar ytterst om demokrati, i facket, på arbetsplatsen, i samhället och i det privata livet. Om du kan stötta en medlem så att hon eller han vågar berätta om sina svårigheter, och du kan ge stödet att gå vidare, har du gjort en stor insats. Både för den enskilda människan och den större tanken om ALLAS demokratiska rätt att få delta.

4

Alla anställda har rätt att få rimliga förutsättningar för att sköta jobbet på ett bra sätt. Ingen kräver att ett vårdbiträde ska klara ett verkstadsjobb utan rätt utbildning eller att en brandman utan vidare ska gå in och göra det ambulanssjukvårdarna gör. Detsamma gäller en anställd med dyslexi. Den som har allvarliga läs- och skrivsvårigheter måste få del av internutbildning och arbetsrutiner som alla andra, men på ett sådant sätt att informationen är möjlig att ta till sig. Det går ofta alldeles utmärkt, bara man bryr sig om att hitta de alternativa vägarna.

5

Dyslexi handlar i ett större perspektiv om arbetsmiljö. Och där har du som förtroendevald eller arbetskamrat ett stort ansvar. Den som har läs- och skrivsvårigheter kan inte ta till sig information, som är grunden för inflytande och goda arbetsvillkor.

6

Nedbrutet i mer konkreta frågor handlar dyslexi bland annat om säkerhet. Många säkerhetsinstruktioner är skriftliga. Varningstexter är skrivna, information om vad man ska göra om något händer likaså. Vardagliga handgrepp och instruktioner om nya verktyg brukar också ske skriftligen. För den som inte till hundra procent kan ta till sig innehållet i det skrivna språket kan det innebära en stor fara – både för en själv och för arbetskamraterna.

Mobbning och allvarliga samarbetsproblem kan ibland ha sin grund i dyslexi. Den som helst undviker att avslöja sitt handikapp kan framstå som slarvig, nonchalant, lat, okamratlig och okunnig. Helt i onödan.

7

Det händer att folk förlorar jobbet hellre än att avslöja sina läs- och skrivsvårigheter. Kanske avstår man en obligatorisk utbildning eftersom man inte står ut med skammen att inte klara kurslitteraturen. Där kan du som arbetskamrat och fackligt engagerad hjälpa till.

8

Om du försöker hitta ett fackligt arbetssätt som hjälper arbetskamrater med dyslexi hjälper du säkert många andra. De flesta uppskattar säkert det som underlättar för den som har dyslexi, d v s ordning och reda, tydliga dagordningar, papper som skickas ut i god tid och fler muntliga presentationer av nya frågor som man ska ta ställning till.

9

Dyslexi handlar ofta om skam och skuld över att inte klara det mest självklara i livet. Du kan ge dina medlemmar och arbetskamrater värdigheten åter genom att öppet visa att problemen faktiskt är OK och att det finns hjälp att få.

10

Du som arbetskamrat kan hjälpa till

ATT SAMTALA OM

- ▶ Diskutera hur facket kan stötta den som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- ▶ Diskutera vad ni konkret skulle kunna göra på din arbetsplats.
- ▶ Diskutera hur läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kan tänkas påverka arbetet för några av era medlemsgrupper. Spelar det ingen roll? Kan det leda till problem eller missförstånd?

... att hitta nya sätt att lösa problem

Svårigheter med orden har inte hindrat Åke Johanssons engagemang i facket

Dyslektiker och fackligt aktiv

Åke Johansson har inte låtit svårigheterna med läsningen och skrivandet hindra honom i det fackliga uppdraget. Han har alltid varit intresserad av samhällsfrågor och är sedan många år ordförande i Kommunals sektion på lasarettet i Nyköping.

– Det handlar om att hitta strategier och våga delegera, säger han. Att säga "Jag är inte så bra på det där med läsning, kan du ta det här". Det är också viktigt att stötta andra medlemmar med samma problem.

Åke Johansson är 59 år och hans historia kan säkert många känna igen sig i.

– Jag vet inte hur det är för barn idag, men när jag gick i skolan blev jag bemött som om jag var dum, nästan mindre vetande, berättar han. Skolan var en enda pina och än i dag klarar jag inte av att stå inför folk och läsa från ett papper. Det blir

helt låst. Annars har jag inga problem att hålla ett anförande.

Han förstod ganska tidigt att han inte var som andra, eftersom han aldrig lärde sig läsa och skriva ordentligt. Därför är han evigt tacksam för att skolan i Norrland bara tvingade honom att gå sju år. I stället kunde han kasta sig ut i arbetslivet.

– Jag började som springgrabb på Konsum och det gick jättebra. Senare utbildade jag mig till svarvare och då förstod jag att jag inte var så dum. Jag hade jättelätt för att förstå ritningar.

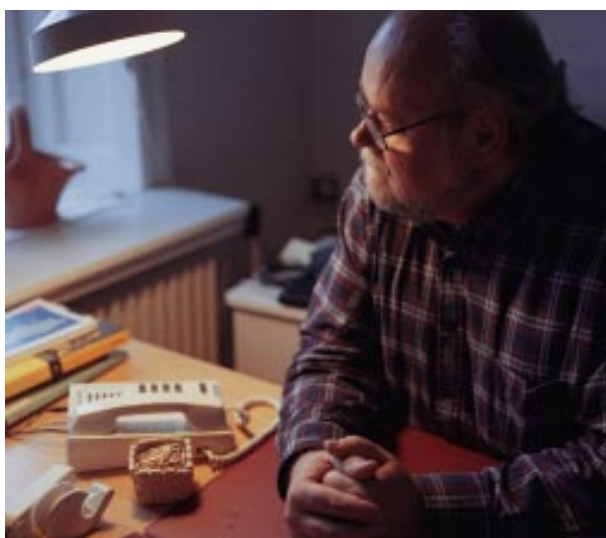
Men det dröjde ännu längre tills Åke Johansson förstod vad som egentligen var felet med honom.

– Jag gick ett år på folkhögskola och det var ett lyft. Då förstod jag att jag var ordblind och fick hjälp att lära mig ändå. Det gjorde mycket för självkänslan och jag började läsa. Det har varit en strategi för mig sedan dess. Om jag läser blir jag duktigare med orden. Det går inte fort och jag gör det på mitt eget sätt, men när jag är klar med en bok minns jag hela handlingen.

Åke Johansson hamnade så småningom på jobb inom långvården och som skötare inom psykiatri. Det var också då som hans fackliga engagemang började. Svårigheten med orden har inte hindrat honom.

– Jag har varit intresserad av politik och samhällsfrågor i hela mitt liv och jag ville arbeta fackligt, säger han. Man får hitta strategier för att klara det och till exempel undvika att läsa högt, men till slut måste man ju erkänna hur det är för kamraterna. De har varit väldigt förstående. Men det tar ett helt liv att våga säga som det är, och det är inte det första jag säger när jag träffar folk. Man kan bli illa bemött.

Åke Johanssons eget handikapp gör att han lättare lägger märke till andra med samma problem. Han är också noga med att i den fackliga verksamheten underlätta för den som har dyslexi.

Åke Johansson har alltid varit intresserad av samhällsfrågor

För egen del har han god hjälp av sina fackliga kamrater. Och datorn är numera ett bra redskap.

– Men den klarar inte allt, så om jag ska skriva ett slutord i verksamhetsberättelsen får någon annan läsa igenom det innan det går iväg. Men så gör ju andra också.

I kontakten med medlemmarna är han noga med att informera muntligt. Och när han skriver på whiteboarden skriver han lite stort, och inte så långa meningar.

”Det bästa stöd man kan få är en dator och arbetskamrater som är förstående”

– Men det viktigaste är hur du bemöter medlemmarna, att du inte snäser av folk som vill ha hjälp, säger han. Om du svarar ”Gör det själv” när de ber om hjälp kommer de inte tillbaka. Man har så dålig självkänsla och det kräver så mycket att våga fråga första gången.

I direkt medlemsutbildning är det viktigt att alla får behållning av kursen, betonar han.

– Man ska tala enkelt och tydligt utan att vara larvig. Och man kan ju hålla ögonen lite öppna. Om någon kommer till utbildningen utan penna och papper, kan man fundera på hur det är. De med svår dyslexi förstår inte kallelsen och kommer kanske inte alls.

Åke Johansson har lätt för blanketter, men för många andra med dyslexi kan de vara svåra att hantera. Det vet han.

– Så när de kommer in för att få hjälp av mig har jag en annan förståelse, säger han. Jag säger kanske ”vi hjälps åt” i stället för att be dem själva fylla i så långt de kan.

Det är en stor skillnad. Att tvingas arbeta med blanketten på egen hand blir kränkande, eftersom det kanske inte fungerar alls. Blanketten förblir blank eller full av tokiga uppgifter. Och då får man återigen sitta med skammen att inte kunna. Att fylla i uppgifterna tillsammans skapar däremot delaktighet på ett värdigt sätt.

Det kan vara svårt att stötta när många inte vågar berätta, menar Åke Johansson

För den som har svårt med läsningen kan formella brev kännas som ett enda kaos.

– Man kanske har fyllt i en uppgift fel till A-kassan och så får man ett hot om avstängning. En dyslektiker begriper inte vad som står i brevet, och kanske inte andra heller.

När det gäller fackliga möten och arbetsplats-träffar är det viktigt att vara tydlig och ge gott om tid, menar Åke Johansson.

– En bra förutsättning är att alla får en skriftlig dagordning. Då är det lättare att följa med på mötet. Skrivna papper ska helst skickas ut i förväg. Jag hatar när någon säger ”läs det här, så diskuterar vi det sen”. Om man presenterar en skriftlig information är det viktigt att ge deltagarna gott om tid på sig att läsa, och att man också ger en muntlig sammanfattning av vad som står i papperet.

Åke Johansson har själv blivit en mycket god lyssnare med åren.

– På arbetsplatsträffar lyssnar jag väldigt noga, sen kan jag det och därefter kan jag ha åsikter. Det gäller många dyslektiker. De är bra på att minnas muntlig information och klarar sig långt på det.

Den som har dyslexi möter många problem, menar han.

– Nästan alla yrken kräver i dag att du ska kunna skriva rapporter. Om jag till exempel är ute med en patient ska jag rapportera om vad vi har gjort. Det kanske fungerar bra om man har arbetat i samma grupp i många år, och känner sina arbetskamrater väl. Man hjälper varandra och även den som har svårt att skriva lär sig att hantera de olika momenten i jobbet och lär sig hur man ska skriva det som krävs. Men om man måste byta grupp vid en förflyttning eller omorganisation kan det bli jättejobbigt.

Det är viktigt att den som har dyslexi får hjälp i sitt arbete, menar han, eftersom många inte vågar berätta att de har problem, kan det vara svårt att ge stöd. Det gäller både facket och arbetsgivaren. Därför är det bra att den som är fackligt aktiv själv tar upp problem med dyslexi, att de faktiskt är ganska vanliga och att man kan få hjälp.

– Det bästa stöd man kan få är en dator och arbetskamrater som är förstående, säger Åke Johansson.

Han betonar också att det handlar om rättvisa och demokrati. Alla ska ha samma möjligheter i samhället, både till utbildning och att utvecklas på ett bra sätt i jobb

ATT SAMTALA OM

► Diskutera hur fackligt förtroendevalda kan samarbeta för att stötta varandra när det gäller läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i den egna styrelsen eller bland medlemmarna.

► Diskutera om det finns fördomar mot personer som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi även inom Kommunal och vad man i så fall kan göra för att komma förbi dem.

... att samarbeta

Lär dig känna igen dyslexi

Dyslexi kan visa sig på många olika sätt och alla har inte alla problem. En del har svårt att överblicka hur blanketter ska fyllas i, andra inte. En del har större problem vid läsning, andra när det gäller att skriva. Många har problem med både och. Det hänger ihop med känslan och förståelsen för hur ord är uppbyggda och hjärnans sätt att organisera den sortens information.

Problemen kan visa sig så här:

- ▶ Svårigheter att höra skillnad på liknande bokstäver som b och d, g och k, e och i. Det gör det också svårt att skriva ned ett talat ord korrekt.
- ▶ Svårighet att tolka de bokstäver man ser skrivna på papperet eller datorskärmen. Det gör att man kanske gissar slutet på ett ord.
- ▶ Problem att skriva själva bokstaven. Tappar lätt ändelser och slutet på olika ord.
- ▶ Svårigheter att följa texten på en rad. Bokstäverna hoppar eller uppfattas huller om buller. Raden ligger inte stil.
- ▶ Läsningen går långsamt och man hinner inte med vid textningen av en film.
- ▶ Kastar om eller lägger till bokstäver. Ordet sen blir sne, ordet helt blir helst, igen blir ingen. Dem blir med.
- ▶ Tappar ord eller bokstäver.
- ▶ Kan ha svårt att komma ihåg vad man har läst.
- ▶ Byter ut bokstäver så att ordet får en annan betydelse.
- ▶ Kan dela på ord och särskriva orden. Sjuksköterska blir sjuk sköterska.
- ▶ Sätter inte alltid ut punkt och kommatecken och blandar små och stora bokstäver som paPpa.
- ▶ Vid läsning hittar man inte nästa rad, tappar småord och bokstäver.
- ▶ Läser fort och gissar, stannar upp och tar om.

Dessutom visar sig dyslexi ofta som svårigheter att skilja på höger och vänster och att bedöma riktningar och avstånd. En del dyslektiker har också svårt att organisera sin dag och sina arbetsuppgifter.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Lär dig mer om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Vilka erfarenheter har ni tillsammans? Hur visar sig problemen?

... att utveckla sin kompetens

Vad är dyskalkyli?

En del människor har lika svårt för matematik som dyslektikerna har med de skrivna orden. Det kallas för dyskalkyli. Det handlar inte om låg intelligens eller bristande begåvning, utan om förmågan till matematiskt tänkande och att i skrift ställa upp och förstå tal och abstrakta begrepp. Personer med dyslexi kan naturligtvis också ha problem med matematiken på grund av sina avkodningsproblem. Men det är inte dyskalkyli.

I dag tror man att dyskalkyli är lika vanligt som allvarliga skriv- och lässvårigheter, men det är inte lika känt. Den som har dyskalkyli berättar inte gärna om det och det är kanske inte så konstigt. Erfarenheterna från skolåren har ofta satt djupa spår. Många har känt sig kränkta och utpekade av både lärare och kamrater som dumma och ointelligenta.

För den som har svårt för siffror blir yrkeslivet alltmer krävande. För en kunde kanske en verkstadsmechaniker eller ett vårdbiträde klara jobbet utan att kunna räkna. Men i dag innehåller de flesta jobb matematik i någon form. En lantbrukare måste kunna räkna ut fodermängder och hålla en budget. En snickare och skräddare ska kunna mäta, en bilmekaniker

kunna beräkna el, skolmåltidspersonal beräkna matmängder med mera.

Självklart är dyskalkyli också ett svårt funktionshinder i privatlivet, med allt som vardagen kräver när det gäller att hantera räkningar, lägga upp en familjebudget, planera veckans middagar och analysera elräkningen.

Dyskalkyli kan visa sig på många olika sätt.

Man kanske förstår tanken bakom matematiken, men siffrorna på papperet blir omkastade och ett tal blir därför fel. Talet 252 läses som 525. Eller så blandar man ihop de olika räknesätten.

Ofta handlar det om snabbheten och förmågan att automatisera den matematiska kunskapen. Det är det man gör när man till exempel lär sig multiplikationstabeller. Man skapar sig en karta för att snabbt känna igen svaret och man lär sig att snabbt plocka fram och få tillgång till information som är lagrad i minnet. För att svara på frågan vad fem gånger fem är behöver man inte fundera någon längre stund. Svaret poppar upp automatiskt. Det är svårt för den som har dyskalkyli.

Det blir inte bättre av att personer med den här sortens problem klarar matematiken vissa dagar och ibland inte alls. Multiplikationstabellen sitter utmärkt ena dagen, men inte den nästa.

Man kan också ha svårigheter med tiden, inte minst att läsa av en digital klocka. Ännu svårare kan det vara att beräkna hur lång tid det är mellan två klockslag.

Minnet kan ställa till besvär.

Dyskalkyli kan göra det svårt att lära in glosor eller uppgifter till ett prov. Hur mycket man än övar, så sitter kunskapen inte där.

Den som har dyskalkyli har också svårighet att förstå abstrakta matematiska begrepp, att det till exempel är skillnad mellan talet sju och antalet sju. Det gäller även skillnaden mellan höger och vänster och olika enheter i olika tal som skillnaden i längd- eller viktenheter.

Men många experter betonar att man kan träna och utvecklas, trots sitt handikapp. Det finns ingenjörer och verkställande direktörer med budgetansvar, som har dyskalkyli. De har hittat strategier för att hantera just sina problem. Det kan man många gånger också göra på en arbetsplats, bara man känner till problemen.

ATT SAMTALA OM

- ▶ I vilka arbetsuppgifter på din arbetsplats är det nödvändigt att kunna hantera enkel matematik?
- ▶ På vilket sätt är det nödvändigt?
- ▶ Försök tänka ut några alternativa vägar som finns att hantera arbetsuppgifterna – trots problemen med dyskalkyli.

... att dela sin kunskap med andra

Det går ändå

Ann-Charlotte Daun gillar folk. Hon är socialt begåvad, öppen och positiv.

– Det är mycket det som har räddat mig, säger hon. Jag tycker om folk och jag berättar för alla hur det är. Man är väl lika mycket värd fast man är ordblind.

Och det mesta löser sig. Fast ibland har trösklarna i livet varit ganska så höga.

Ann-Charlotte Daun har jobbat i landstinget i 18 år

Kaffebryggaren puttrar snart i det renstädade köket. Det märks att Ann-Charlotte Daun är lokalvårdare. Varenda yta i köket är avtorkad och på golvet knastrar inga smulor.

– Men jag är sjukskriven sen i februari, berättar hon. Jag har opererat foten. Och nu längtar jag tillbaka till jobbet. Framför allt är det arbetskamraterna, men ekonomin är ju viktig också. Men det löser sig.

I bagaget har hon ett språk som triskas och gör den skrivna informationen svåråtkomlig. Hon märkte det redan i mellanstadiet, men det var först i högstadiet som hon fick gå över till specialklass.

– Där var klassen mycket mindre och det var bra, säger hon. Annars hade jag försvunnit i mängden. Jag tackar gudarna för att jag fick den hjälpen.

Det har alltid fungerat med kamraterna, berättar hon. I grupparbeten – både i skolan och senare på jobbet – har hon sagt som det är och de har kunnat dela upp arbetet på ett sätt som har passat henne.

– Jag har sagt vad som ska stå och någon annan har skrivit. Det har nog fungerat ganska bra. Jag slipper också skriva protokoll på arbetsplatsträffarna, då går det för fort.

Nu har arbetsgruppen bestämt att man också ska turas om att leda mötena, två och två. Där känner hon sin gräns, ännu så länge.

– Fast jag har funderat på om jag ska våga försöka ändå, säger Ann-Charlotte Daun. Jag kanske kan prata med en av dem som jag har mest förtroende för och försöka. Jag är ju en mogen kvinna nu.

Hon skrattar, men ”Att ändå försöka” är något av en livsfilosofi för Ann-Charlotte Daun. Det gäller livets alla områden. På jobbet betyder det att hon kämpar för att läsa igenom viktiga papper, även på sittande möten när tiden är kort.

Hon har heller inte avstått från kursdagar med arbetskamraterna även om utbildningen ställer stora krav på hennes läs- och skrivförmåga.

– Jag måste vara mycket koncentrerad, men det fungerar oftast att skriva av från tavlan.

Hon har till och med gått en obligatorisk praktisk och teoretisk utbildning som gör henne till certifierad lokalvårdare.

”Priset hon fick betala var lägre lön.”

– De praktiska proven gick jättebra. Vi fick gå in i olika rum och berätta hur man skulle rengöra olika golv och mattor och vilket medel man skulle använda. Sen tänkte jag ge upp, men vi hade en så bra lärare som uppmuntrade mig och jag klarade det teoretiska provet också.

Hon är mycket nöjd med att hon vågade och vann, men när arbetsgivaren efter några år krävde ytterligare en utbildning för att fortsätta vara certifierad, avstod hon.

Ann-Charlotte Daun brukar hjälpa yngsta pojken med läxorna

– Jag orkade inte göra ett teoretiskt prov till, säger hon. Och det var fler än jag som avstod. När jag är stressad blir det bara kaos.

Priset hon betalar är lägre lön än de andra eftersom lönerna sätts individuellt, men det tar hon. Pressen med ytterligare ett prov känns värre.

På senare år har hon upptäckt fröjden i att läsa romaner.

– Jag har funnit Liza Marklund och tycker att hon är så bra. En av böckerna utspelar sig ju här där jag bor och det var kul att känna igen sig. Jag vill unna mig det här nu. Jag vill ge mig chansen att läsa, det är viktigt och håller huvudet igång. Korsord har jag också försökt, men det fungerar inte.

Ann-Charlotte Daun lever tillsammans med sina två söner, som är 17 och 9 år. Äldsta pojken har samma problem som hon själv, men inte lika allvarliga.

– Yngste pojken har inga problem med skolan. Och än så länge kan jag hjälpa honom med läxorna och det är jag stolt över. Sen får väl hans pappa ta ett större ansvar. Det löser sig.

Ordblindheten visar sig också i vardagen.

– Häromdagen fick jag en blankett som jag skulle fylla i till fritis. Men då gick jag upp dit och bad dem förklara. Så nu vet jag hur jag ska göra och klarar det själv nästa gång. Tidigare tog min man hand om alla blanketter, men jag måste ju lära mig, precis som alla andra kvinnor som lever ensamma. Papper från Försäkringskassan har det aldrig varit

några problem med.

Körkortet hanterade hon tack vare förstående lärare.

– Praktiken var det inga problem med, men med teorin var det värre. Men jag kunde ta till mig undervisningen om jag satt på helspänn, och provet fick jag göra muntligt.

Ann-Charlotte Daun har jobbat i landstinget i Sörmland i 18 år, först i köket, och senare som lokalvårdare på kvinnokliniken. Hon börjar bli lite sugen på nya erfarenheter.

– Jag längtar tillbaka till jobbet, men är lite trött på sjukhusmiljön, säger hon. Det kanske skulle vara bra att flytta på sig och få lite nya erfarenheter så småningom.

Hon drömmer om att öppna kafé eller en liten lunchservering. Tanken finns där hela tiden. Lite smörgåsar, gott kaffe, pajer. Gärna som konkurrent till sjukhusets nuvarande servering.

– De har ju inte öppet när folk besöker sina släktingar och vänner på helgerna. Man skulle säkert kunna sälja fikakorgar, så man kan ta med patienten till något annat rum och inte bara sitta på sängkanten.

Visionerna flödar, men just nu tar Ann-Charlotte Daun en vecka i taget. Fotoperationen verkar ha lyckats så nu ska nästa fot genomgå samma behandling. Därefter är det jobbet som hägrar.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Vad tänker du när du läser om Ann-Charlotte Daun?
- ▶ Vilka strategier har hon för att ta makt över sitt liv?
- ▶ Hur skulle du själv göra om du hade hennes problem

... att ta makt över sitt liv

Våga ta ett samtal

Många vågar inte vara lika öppna med sina problem som Ann-Charlotte. De tiger, lider och håller en låg profil. Erbjuder sig att fixa det praktiska. "Jag kan sköta kaffet och disken, så kan ni ta hand om det andra på mötet." På så sätt bidrar de givetvis till verksamheten, men de riskerar också att hamna utanför. Andra tar kanske för givet att de har tagit till sig kunskap och information om viktiga frågor på jobbet, fast det inte är så.

– Våga fråga, säger Jörgen Palm, som själv är dyslektiker och lärare på Malmö folkhögskola. Men om du tar upp det måste du också vara beredd att hjälpa till. Du får inte en andra chans.

Jörgen Palm kan det här med dyslexi. Han har själv stora problem och är dessutom 1:e vice ordförande i intresseföreningen FMLS för personer med läs- och skrivsvårigheter. Av egen erfarenhet vet han att det är lätt att dölja problemen. Han körde buss i många år utan att avslöja för arbetskamraterna hur det låg till.

– Man lär sig hur man ska hantera det genom att hela tiden fråga andra. Lyssnaren sätter sig i lunchrummet och frågar om det har hänt något nytt.

Det var först när han började som aktiv i FMLS som de andra på jobbet förstod hans svårigheter.

– Då berättade instruktören att han också var dyslektiker, men det hade jag upptäckt långt tidigare, säger Jörgen Palm.

Det är en demokratiska fråga.

Det är viktigt att facket hjälper medlemmar med dyslexi, betonar han. Många är duktiga på sitt specialområde och kan lära sig hantera svåra ord och krav på skriftliga kommentarer, men när verksamheten förändras eller organiseras om fungerar det inte längre. Det är också en viktig demokratisk fråga att kunna läsa och göra sig förstådd.

Men för att hjälpa måste man våga fråga.

– Ofta märker man om någon har problem, säger Jörgen. De kanske frågar mycket utan att göra anteckningar eller stavar lite tokigt. Man kan själv berätta hur vanligt det är med läs- och skrivsvårigheter, lägga ut skriftlig information om hur man kan få hjälp och på så sätt bjuda in medlemmarna att ta kontakt. En annan väg kan vara att gå via barnen. Höra hur det går för dem i skolan. Om de har problem kanske du kan säga "Har du tänkt på att det kan vara ärftligt. Om du själv har lite svårt för det här med att läsa och skriva, så kan vi hjälpa dig". Men då är det viktigt att man också ställer upp. Många dyslektiker har så dåligt självförtroende. De ber bara om hjälp en gång.

Vilka råd kan ni ge varandra om att prata om dyslexi?

ATT SAMTALA OM

- ▶ Fundera över hur du brukar hantera svåra samtal.
- ▶ Är ett samtal om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi extra svårt? På vilket sätt? Vad skulle kunna få dig att ta kontakt?
- ▶ Tänk ut och diskutera tre olika sätt att börja ett sådant samtal. Vilka goda råd kan ni ge varandra?

... att hitta nya sätt att lösa problem

Bra sätt att stötta medlemmar

Det finns många bra sätt att underlätta för medlemmar som har läs- och skrivsvårigheter.

Se till att alla fackligt förtroendevalda får en grundläggande utbildning om vad läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är och vilket stöd medlemmarna kan få.

Med bättre kunskap kan man kanske nå fler som inte öppet vågar säga hur det är. Många folkhögskolor har stor kunskap om bra metoder som passar dyslektiker. Låt gärna någon förtroendevald gå en kurs för att lära sig lite nya metoder som ni kan ha nytta av i den fackliga verksamheten.

Se till att kurser och sammanträden är så tillgängliga som möjligt, även för den som har svårt att läsa och skriva.

Var noga med att skicka ut skriftlig information i förväg och se till att det finns en tydlig dagordning för mötet. Om man måste läsa igenom en skriftlig information under mötet, ge då först en muntlig sammanfattning och ge sedan rejält med lästid till mötesdeltagarna.

Har alla förtroendevalda fått utbildning om dyslexi?

Gör informationen lättillgänglig.

Komplettera gärna det skrivna ordet med OH-bilder eller powerpoint-bilder. Använd gärna teckningar eller andra bilder för att sammanfatta ett resonemang eller en problemställning.

Du kan också använda andra metoder för utvärderingar och sammanfattningar. Låt deltagarna spela upp en sketch eller måla en bild för att till exempel sammanfatta hur facket ska jobba i framtiden.

Ta för vana att nämna dyslexi på ett naturligt sätt.

”För er som vill läsa i lugn och ro finns en kort sammanfattning av det jag nu ska säga. Ta med den hem och gå igenom den i er egen takt. Ni kan också ringa mig eller komma förbi expeditionen, så kan jag berätta mer om nyheterna i avtalet.”

Ge grundläggande muntlig information om fackliga rättigheter i lagar och avtal.

Den som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är på grund av sitt funktionshinder ofta inte lika kunnig som andra medlemmar när det gäller detta. Därför kanske de också böjer sig lättare när arbetsgivaren ställer nya krav. Kunskap föder ett större intresse.

Var frikostig med uppmuntran och beröm.

”Visst klarar du den här utbildningen. Du kan få frågorna inlästa på band om du vill och jag vet ju att du har kunskapen. Vi är med dig, ska du veta.”

Var uppmärksam på problem som kan ha sin grund i dyslexi.

Har arbetsgivaren klagomål på en anställds sätt att utföra sitt arbete? Finns det samarbetssvårigheter i gruppen eller finns det medlemmar som konsekvent vägrar att gå utbildningar? Är det någon som genomgående halkar efter i de individuella löneförhandlingarna? Kan det ha med dyslexi att göra och vad är arbetsgivaren i så fall beredd att göra? Hur kan facket och arbetskamraterna ge sitt stöd?

Det finns goda erfarenheter av fackliga grundkurser för medlemmar med läs- och skrivsvårigheter, som bland annat Kommunal Väst har hållit. Där är det viktigt att undervisningen får ta tid, att språket som används är lättbegripligt, att overheadbilder är skrivna på ett sådant sätt att de underlättar läsningen, d v s har större bokstäver än vanligt och inte så långa rader. Det är också viktigt att gå igenom fackliga uttryck, som annars kan vara svåra att ta till sig. Om det finns intresse från medlemmarna kan man gå ihop flera sektioner för att ordna en kurs.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Diskutera hur ni konkret skulle kunna förändra den fackliga verksamheten och fackets arbetsformer så att de passar även medlemmar med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

... att samarbeta

Stöd och praktiska hjälpmedel

För många med dyslexi är datorn en räddare i nöden. Med hjälp av olika program kan man ta till sig information från andra och också själv skriva fullt begripliga egna texter. Det finns även teknik som hjälper till att organisera dagen och arbetsuppgifterna.

Det här är några av de hjälpmedel som finns. Men behoven ser olika ut och allt här passar kanske inte alla, men du får ändå en överblick över den hjälp man kan få.

Talsyntes och skärmläsare

Program som läser upp den text som står på skärmen. På så sätt blir det lättare att ta till sig innehållet i e-post och rapporter. Med hjälp av en skanner går det dessutom lätt att läsa in text från ett papper och sedan få texten uppläst i datorn.

Elektroniska ordlistor

Här kan man få hjälp med rättstavning av ord och också en ordförklaring.

Ordbehandlingsprogram

Vanliga ordbehandlingsprogram räcker sällan för att hjälpa den som har dyslexi. De lärmar om ett ord är felstavat, men inte om det används i fel sammanhang. Det är stor skillnad på läder och leder, maten och måsten. Inget ord är felstavat och därför varnar inte programmet, trots att det är fel. Många har i stället stor hjälp av program som Saida, som kan föreslå ord, även utifrån en krånglig stavning. ”Är det detta ord du menar?”. Program som ”Stava Rätt ” kan vara till stor hjälp. Det är speciellt framtaget för dyslektiker.

Översättning

Med hjälp av en översättningspenna kan även dyslektiker ta till sig engelsk text. När man stryker pennan över det engelska ordet, visas det svenska ordet i pennans fönster och det engelska ordet läses upp med hjälp av talsyntes. Programmet Wordpoint översätter på ett liknande sätt ord i datorn. Ett nytt översättningsprogram är ”SpellRight” som klarar både översättning och stavning för just dyslektiker.

Läslinjal

För många underlättas läsningen av att raden som ska läsas har en annan bakgrundsfärg än vitt. En läslinjal i plast med färgade fält, som man lägger över sidan, kan ordna det på ett enkelt sätt. Finns också för läsning i datorn.

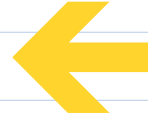
Daisy-läsare och CD-spelare

För den som vill läsa böcker, direkt inlästa eller anpassade för dyslektiker finns särskilda Daisy-läsare och bärbara CD-spelare. Daisy-formatet gör det möjligt att navigera i texten, bland rubriker, på sidan, lägga bokmärken mm.

Hjälp att organisera minnet och arbetsuppgifter

Fickminnen, mobiltelefoner och handdatorer kan vara till stor hjälp. Man kan spela in röstanteckningar, föreläsningar och synka sin kalender med datorn. Vissa mobiler har GPS-funktion och möjlighet att lägga in kalender med larmfunktion, för att påminna om möten.

Anteckningshjälp

Många dyslektiker hinner inte föra anteckningar som andra. Dessutom blir det de skriver inte alltid begripligt för dem själva. Ett fickminne kan användas för att ta muntliga anteckningar. Det finns också program för att skapa egna tankekartor. En skannerpenna kan läsa in viktiga avsnitt i böcker, som kom i håg-anteckningar. Det finns också en ny teknik där man kan skriva på en whiteboard som är direkt kopplad till datorn. Anteckningarna läses in och det finns även en inspelningsfunktion till detta.

Taltjänst och Teletal

Den som har svårt att sköta sina kontakter med olika myndigheter kan få hjälp via den statliga tjänsten Teletal, på telefonnummer 020-221144. De kan hjälpa till och med skriva ned vad myndigheter säger, att fylla i blanketter eller att skriva ned dina synpunkter. Tjänsten är kostnadsfri och Teletal har tystnadsplikt.

Taltjänst är en annan kostnadsfri service, som finns i flera landsting. Där kan man bl a få hjälp med läs- och skrivstöd. Man ringer, berättar vad man behöver hjälp med och kommer överens om en tid. Sök på nätet på ordet taltjänst för kontakt med ditt landsting.

Vad kan arbetsgivaren göra?

Den som har svårt att klara sina arbetsuppgifter på grund av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, kan tillsammans med sin arbetsgivare söka bidrag till tekniska hjälpmedel och anpassad utbildning. Man vänder sig till Försäkringskassan.

Den som är arbetslös ska i stället vända sig till Arbetsförmedlingen som i sin tur slussar vidare till Af Rehab. Där får man stöd att hitta hjälpmedel, utbildning och man kan också få möjlighet till anställning med lönebidrag.

Dan Alberyd på IrisHadar anlitas ofta för att göra arbetsplatsanpassningar åt anställda.

– Det första steget är kontakten med Försäkringskassan, som ofta ber

om ett förslag till åtgärder. Det är i det skedet vi kommer in, säger han. Vi åker ut till arbetsplatsen, pratar med den anställde och arbetsgivaren om hur problemen ser ut och hur en lösning skulle kunna fungera, d v s gör en förstudie.

Allvarliga läs- och skrivproblem kan se olika ut, därför blir förslagen till lösningar som Dan Alberyd och hans kolleger ger också väldigt olika.

– För en del kan det kännas jättejobbigt med stavningen, t ex om man ska hantera fakturor. Då är det viktigt att kundnamn och fakturanummer blir rätt. Andra behöver framför allt hjälp med läsförståelse av mejlen. Om man kör budbil och har svårt att läsa kartor och vägskyltar kan en färd-dator rädda situationen. Du anar inte vilken lättnad det är för många.

Röstanteckningar och fickminne.

Många dyslektiker kan också ha svårt med minnet och strukturen i olika arbetsuppgifter. Instruktioner i flera led kan vara svårt liksom vanlig tid, när olika möten ska vara.

– Med hjälp av ett fickminne kan man göra röstanteckningar och en handdator eller mobiltelefonen kan fungera bra som almanacka, säger Dan Alberyd. Vi försöker samla all teknisk hjälp i en pryl, ofta mobiltelefonen.

Efter det första besöket på arbetsplatsen behövs oftast en läs- och skriv-tredning för att gå vidare med en praktisk anpassning av arbetsplatsen. Det kan handla om att bygga in stavningskontroll och ordböcker i datorn eller skapa särskilda datormallar för att underlätta vissa arbetsmoment.

Fortfarande är det många som inte vågar erkänna sina läs- och skriv-svårigheter, menar Dan Alberyd, men hans erfarenhet är ändå att arbets-givare idag har stor förståelse för sina anställdas behov.

– Det var annat för tio år sedan. Men vi kommer ofta in alldeles för sent. Jag är övertygad om att det finns många, många kommunalare som känner ångest för att de har svårt att klara jobbet på grund av dyslexi, men som inte vågar berätta. Jag tror att många skulle må mycket bättre om de vågade be om hjälp. Dyslexi är ett funktionshinder, som man har rätt att få hjälp med.

Kostnaden för en arbetsplatsanpassning delas ofta mellan arbetsgivaren och Försäkringskassan. Det är inte ovanligt att Försäkringskassan betalar förstudien, teknisk anpassning och utbildning, medan arbetsgivaren står för datorn.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Tror ni att arbetsgivaren vill hjälpa anställda med läs- och skrivsvårigheter?
- ▶ På vilket sätt eller varför inte?
- ▶ Känner du till något fall där en anställd har begärt hjälp att hantera sina läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?
- ▶ Ställ samman minste fem bra argument för att arbetsgivaren ska engagera sig och ge anställda stöd.

... att ställa frågor

Olika lärtilar

Få personer har det skrivna ordet som sitt bästa sätt att lära sig nya saker. Det gäller alla, inte bara personer med läs- och skrivsvårigheter. För en del – men inte särskilt många – är det skrivna ordet den bästa vägen till kunskap. Andra lärtilar är mer inriktade på att fånga kunskapen i det sociala samspelet med andra, genom ögats synintryck eller genom att använda kroppen. De vägarna kanske passar bättre för den som är dyslektiker.

Så här kan man beskriva olika lärtilar. De är hämtade ur Kommunals häfte "Rätt stil i lärandet".

Den musikaliska personen ...

... vill gärna lära sig med hjälp av musik och rytm. Alla måste med andra ord inte ha tyst omkring sig. Musikälskaren har en musikalisk intelligens där rytmer och melodislingor stärker minnet och hjälper till att organisera fakta och intryck. Musiken leder till koncentration.

Den visuella personen ...

... med visuellt-spatial intelligens förstår världen omkring sig och lär sig bäst genom att låta olika bilder skapas i sitt inre. Det är en begåvning som ofta finns hos människor som ritar, bygger eller skapar i sitt arbete eller på fritiden. Hon har lätt för att läsa tabeller, diagram och kartor. Personen kanske uppfattas som inåtvänd, men samtidigt pågår en process där hon eller han känner förändringar och har en stor förmåga att måla upp en lösning för sitt inre öga. Fakta, intryck och erfarenheter analyseras bakom stängda ögonlock och uttrycks kanske sedan med hjälp av färger, bilder eller figurer på ett papper.

Ordkonstnären ...

... använder ordet för att lära sig och formulera sin kunskap. Hon tycker om att skriva, läsa, tala och har ofta gott minne för namn, platser och all sorts fakta. Trivs bäst genom att se, lyssna och säga saker. Är också duktig på att sammanställa information och åsikter från olika håll och är gärna representant för andra.

Den sociala personen ...

... har det man kallar en interpersonell intelligens. Han har stor förståelse för andra, känner empati och kan lätt komma in i en grupp. Samarbetar lätt med andra och löser gärna problem tillsammans med arbetskamraterna. Vill lära sig ny kunskap i gemenskap med gruppen, gärna under trevliga former.

Frågeställaren ...

... har en logisk-matematisk intelligens. Hon ställer frågor och ifrågasätter för att lära sig fakta och lösa ett problem. En typisk forskarpersonlighet, som gärna organiserar och strukturerar saker efter eget huvud och har lätt för att tänka abstrakt. Duktig på siffror, beräkningar och teoretiska resonemang, men inte alltid lika skickig på att hantera mänskliga relationer. Tänker gärna i nya banor.

Individualisten ...

... har en intrapersonell intelligens och är mån om sig själv och sitt eget inre liv. Kan verka självcentrerad och udda, men har ofta stor självinsikt och nära kontakt med sina egna känslor. Är ofta duktig ensamvarg på jobbet med stort behov av eget utrymme. Även i lärandet vill individualisten gå sin egen väg, hitta egna lösningar, sätta egna mål och ta till sig kunskap i sitt eget hörn. Samtidigt har hon stort behov av diskutera hur det går och känns i lärandets process.

Den rörliga ..

... har en kroppslig-kinestetisk intelligens där det är viktigt med kroppskontroll och att få uppleva saker med kroppen. Rörliga personer finns ofta i yrken som skådespelare, hantverkare och idrottsmän. Hon agerar gärna, rör vid andra och använder kroppen för att uttrycka sig. Vill gärna arbeta praktiskt med teorier och behöver röra på sig för att behålla koncentration, arbetsglädje och ta till sig ny kunskap.

Ordnares ...

... har en intelligens som hör nära samman med naturen. Vill gärna ta ansvar för växter och djur, och också ordna, systematisera och förstå hur naturen fungerar. På jobbet är hon duktig på att organisera och hitta förnuftiga lösningar. För att ta till sig ny kunskap är det viktigt att få vara ute och göra experiment och systematisera för att få ordning på tillvaron och skapa samband och mönster.

ATT SAMTALA OM

- ▶ Vilka lärostilar passar bäst in på dig?
- ▶ Diskutera om de olika lärostilarna kan inspirera till nya och spännande metoder för att arbeta fackligt.
- ▶ Vad kan man ta fasta på om man vill underlätta för den som har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?

... att utveckla sin kompetens

Så här driver Kommunal frågan

Kommunal har länge drivit frågan om stöd till medlemmar med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, men mycket mer behöver göras.

Vi hoppas att den här skriften ska öka intresset och kunskapen i den fackliga verksamheten ute på arbetsplatserna. Det är framför allt där – tillsammans med dig som arbetskamrat och förtroendevald – som stödet till arbetskamrater kan ges på ett bra sätt.

En del sektioner och avdelningar har ordnat särskilda utbildningar om dyslexi. Man kan också erbjuda medlemmar och intresserade en facklig grundutbildning som är särskilt anpassad för den som har läs- och skrivsvårigheter. Ofta finns den pedagogiska kunskapen på olika folkhögskolor och inom ABF.

Kommunal har också tagit fram ett utbildningsmaterial om olika lärstilar, som kan vara ett bra stöd när man vill nå dyslektiker. Under avsnittet ”Lästips och länkar” kan du se var du kan beställa materialet.

Olika lärstilar är en del av Kommunals vision och fackliga strategi för att nå och ge alla medlemmar chansen till utbildning och utveckling. Det ska vara möjligt för alla, även den som inte trivs med råpluggande och den traditionella klassrumsstilen.

Om du vill ha råd eller har idéer om hur Kommunal ska arbeta aktivt med just läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är du självklart välkommen att höra av dig. Du kan mejla till dyslexi@kommunal.se.

Här kan du få råd och stöd

Det finns många föreningar, bildningsförbund och folkhögskolor som har bra kunskap om dyslexi och hur man som vuxen kan förbättra sin läs- och skrivförmåga och hitta bra hjälpmedel. Vänd dig gärna till ABF om du vill ha praktiska råd om hur du ska lägga upp en kurs.

Brunnsvik och Malmö är exempel på folkhögskolor som har stor erfarenhet av att guida och undervisa personer med dyslexi.

Mycket information hittar du på nätet, men det finns också böcker och tidningar som vänder sig till personer som arbetar med dyslektiker. Pedagoger, logopedier och andra professionella som möter dyslektiker har också en förening, Svenska dyslexiföreningen, som kan förmedla den senaste forskningen bland annat via hemsidan www.ki.se/dyslexi.

Mycket av informationen på hemsidor och i skrifter utgår visserligen från barns villkor och hur skolan ska kunna ge rätt stöd, men grunden i själva handikappet är ju densamma för vuxna och den pedagogik och de hjälpmedel som finns för barn kan också hjälpa vuxna.

FMLS, Förbundet för funktionshindrade med läs- och skrivsvårigheter, finns över hela landet och har många läns- och lokalavdelningar. Där hittar du bra information och förbundet har också utbildningar, utvecklingsprojekt och ett förlag som säljer hjälpmedel.

Förbundet ger råd till alla med läs- och skrivsvårigheter, vuxna som barn. Verksamheten kallas Skriv-Knuten och rådgivningen kan ges per telefon eller under personliga besök. Man ordnar också utbildningar. Vill du lära dig mer om dyslexi kan du läsa förbundets tidning "Läs- och skrivsvårigheter" som kommer ut med sex nummer per år.

På FMHL:s hemsida kan du också få information om vilka rättigheter dyslektiker har, var man kan söka bidrag till tekniska hjälpmedel och anpassad utbildning.

Du når FMLS på telefon eller mejl. Gå in på förbundets hemsida www.fmls.se. Där finns kontaktuppgifter för olika delar av landet och där finns också bra information om dyslexi och vart man kan vända sig för att få hjälp.

Lästips och länkar

Här kan du läsa mer om dyslexi och olika lärstilar (beställ från förbundskontorets vaktmästeri på vaktis@kommunal.se eller via Kommunals intranät):

Forum lärum, Kommunal

”Rätt stil i lärandet”

Handbok för cirkelledare och uppsökare, om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, ABF, Förlaget Trädet.

Svårt att läsa och skriva, en metodhandledning, CG Lindell, Läs- och skrivpedagogiskt Centrum, Brunnsvik, 2000.

När orden inte vill, en studier och arbetsbok om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, ABF, Förlaget Trädet.

Mycket finns också skrivet på nätet, allt från personliga hemsidor om hur det är att leva med dyslexi till sidor med mer faktakunskap.

FMLS, Förbundet för funktionshindrade med läs- och skrivsvårigheter, har en mycket informativ hemsida som också ger länkar vidare till andra användbara sidor, www.fmls.se

Svenska dyslexiföreningen, för personer som i sitt yrke möter människor med dyslexi, hittar du på www.ki.se/dyslexi. Här kan du bland annat läsa mer om forskning kring dyslexi.

Om du vill ha en översikt över hjälpmedel kan du leta på **IrisHadars** hemsida www.irishadar.se eller www.butiken.irishadar.se. Där kan du också läsa om arbetsplatsanpassning.

Ord som bråkar, ett studiematerial från Kommunal

FÖRFATTARE: Sara Bergqvist Månsson
PRODUKTION: Kommunals medlemsutvecklingsenhet,
Hemma Annonsbyrå och Jupiter Reklam
FOTO: Conny Engström, Hans-Erik Nyberg och Samir Soudah
TRYCK: Första upplagan, första tryckningen,
januari 2006
ISBN 978-91-7141-688-9

Hur kan facket ge stöd?

Det här är en skrift för dig som vill lära dig mer om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och hur man kan hjälpa en arbetskamrat att delta i den fackliga verksamheten – trots problemen.

Här får du också råd om hur du kan stötta en arbetskamrat och lotsa honom eller henne till det stöd som behövs för att utföra jobbet på ett bra sätt. Det är viktigt, för dyslexi är ett osynligt funktionshinder. Den som har svåra problem med att läsa och skriva blir ofta kränkt och uppfattad som mindre vetande.

Det är inte sant, den som har dyslexi är lika begåvad som alla andra. Facket kan ge stöd och i detta häfte får du tips på hur. Och ärligt talat, det är inte bara personer med dyslexi som uppskattar ett rakt och tydligt språk, väl förberedda fackliga möten och mer muntlig information om nya regler och förhållningssätt. Det gör alla.

Kommunal.

www.kommunal.se